

Verzet tegen de mensonwaardigheid

Hans Renders:
Wie weet slaag ik in de dood
Biografie van Jan Campert
De Bezige Bij, € 27,50

Jan Campert was met zijn door De Bezige Bij in 1943 als rijmprent in de handel gebrachte gedicht *De Achttien Dooden* (met de opbrengst werden joodse kinderen geholpen) de populariteit en bekendheid van het Wilhelmus bijna voorbij. Dichter, journalist, vertaler Campert had het geschreven naar aanleiding van een bericht in het illegale *Parool* over de executie van achttien verzetsmensen.

De eerste druk kwam in april 1943, Campert was toen al vier maanden dood. Omgekomen in het concentratiekamp Neuengamme, waar hij zat wegens 'jodenhulp'. Bij het over de grens brengen van een joodse student werden hij en zijn mededader, de journalist Martien Nijkamp, opgepakt en gearresteerd. Verraden warenze.

Wie hadden zij getracht op weg naar de vrijheid te helpen? Deden zij dat tegen betaling? Was Jan Campert een verzetsheld? In en vlak na de oorlog: ja. Maar al gauw deden naargeestige geruchten de ronde, die er op z'n minst op wezen dat die betiteling hem niet toekwam. Raadsels. Nijkamp werd

postuum geridderd. Campert niet. Hoe dat zo? Geen enkele vraag werd bevredigend beantwoord, geen raadsel opgelost. Na zijn bejubeling werd hij voornamelijk uitgemakkt voor rokkenjager, veeldrinker en tweedehands dichter. Om zoon Remco te sparen deden voormalige vrienden van zijn vader er vooral het zwijgen toe. Schaarse onderzoekers stuitten op regelrechte tegenwerking.

Dat heeft meer dan zestig jaar geduurd. Schande. Eind 2004 kwam van de hand van Hans Renders de biografie van Jan Campert uit, natuurlijk uitgegeven door De Bezige Bij. Die is immers gestoeld op de vervaardiging en verspreiding van *De Achttien Dooden*, de uitgave die leidde tot de oprichting van de naoorlogse coöperatieve uitgeverij. Renders die bij de officiële zestigste verjaardag de Bij al met het monumentale *Gevaarlijk drukwerk, een vrije uitgeverij in oorlogstijd* als onderzoeker definitief zijn kunde en waarde op dit terrein had bewezen, is er opnieuw in geslaagd een overzichtelijk panorama te schetsen. Niet alleen van Camperts Zeeuwse jeugd, zijn wedervaren als dichter en journalist, maar ook, in thematische hoofdstukken, over literaire stromingen en ontwikkelingen in de journalistiek, die een extra waarde aan de biografie verlenen. Zo krijgen we een aardig overzicht in vogelvlucht van tijdschrif-

ten, dag- en weekbladen van de jaren twintig tot aan de bezetting. Mannen en vrouwen van tijdschriften en organisaties als Regeneratie, De Distelvinck, De Vrije Bladen, Groot Nederland, Forum, Critisch Bulletin en De Tooneelspiegel trekken aan ons voorbij, en die van dagen weekbladen De Nieuwsbron, Het Vaderland, Haagsche Courant, Nieuwe Rotterdamsche Courant, Astra, Panorama, De Hollandsche Revue, De Waag. In die stoet schrijvers treden Kloos, Boutens, Marsman, Bloem, Werumeus Buning, Nijhoff, Ter Braak, Van Vriesland, Binnendijk, Han Hoekstra, Ben van Eysselsteijn en Carmiggelt op, en Johan Broedelet, vader van Cam-

Jan Campert

perts eerste vrouw Jokie Broedelet en dus grootvader van Remco. Camperts tweede vrouw, dichteres Clara Eggink, ex van Bloem, en schrijfster Willy Corsari, die tussen zijn twee vrouwen zijn vriendin was, zijn uiteraard aanwezig in deze niet gesloten schrijverskring.

Renders begint zijn boek met de brief die Frans van Raalte, de ongelukkige die door Campert en Nijkamp over de grens in België zou worden afgezet, achterliet voor zijn vrienden. Van Raalte nam de avond van zijn arrestatie het in zijn kies verborgen gif en is gestorven. Hem is daarmee veel leed bespaard. Wie nu de brief leest en het dodelijk avontuur – een autoritje, meer niet eigenlijk – beschreven krijgt, is meteen midden in de tijd van het grootste en dagelijkse risico. Montaigne heeft die tijd onverbeterlijk beschreven toen hij het over zijn eigen zestiende eeuw had: 'Ik ben niet van één, drie of honderd misdaden getuige, maar van een algemeen aanvaarde moraal, die door haar meedogenloosheid en haar kwade trouw zo mensonwaardig is dat ik er niet zonder afschuw over schrijven kan.'

Een overrompelend en karakteristiek begin van de biografie dus. Renders heeft greep op zijn materie en macht over de compositie van zijn boek. De in de geschiedenis ingebedde thematische behandeling leidt soms tot herhalingen, maar

die zijn niet hinderlijk, en enkele ongelukkige formuleringen mogen geen afbreuk doen aan de boeiende beschrijving van een tijdvak.

Het is Renders gelukt de identiteit te achterhalen van de joodse student die niet de vrijheid maar de ondergang tegemoet ging. Wie de beoogde grensoverschrijding aan de Duitsers verraden heeft, blijft ongewis. Renders kan niet verder komen dan enkele uitsluitingen en mogelijkheden. Wel heeft hij kans gezien, ondanks bureaucratische tegenwerking (het is verbijsterend wat hij daarover meedeelt), een sluitend en aanvaardbaar geheel tot stand te brengen van het leven en de persoon van Jan Campert, die hij verantwoordt in meer dan dertig pagina's noten en een bibliografie van bijna vijftig bladzijden.

Jan Campert mag zwakheden, lichtzinnigheid, slordigheid en oppervlakkigheid worden nagehouden, uit deze biografie rijst hij toch op als een dichter van belang die niet alleen met *De Achttien Dooden* en een aantal mooie verzen in onze herinnering mag blijven, maar die met zijn bewust gebracht offer van zijn leven als verzet tegen de mensonwaardigheid van zijn en ons bestaan destijds onze eerbied en bewondering afdwingt.

MAX NORD

Tijdens en tot ver na de oorlog betrokken bij Het Parool